

עדכן אסטרטגי

מרכז יפה
למחקרים אסטרטגיים
אוניברסיטת תל-אביב

ינואר 2001

כרך 3, גיליון 4

ועידת קמפ דייוויד 2 והצעות הגישור של הנשיא קלינטון – הגרסה הפלסטינית

אורי הורוביץ

מאמר זה מסכם את ההתבטאויות הפומביות של אישים פלסטיניים, שהשתתפו בוועידת קמפ דייוויד 2 ולקחו חלק בדיונים על הצעות הגישור של הנשיא קלינטון, בהם אבו מאזן, אבו אלעלא, נביל שעת', צאיב עריקאת, יאסר עבד רבו ואכרם הניה. המדובר בעיקר בהתבטאויות לגבי העמדות הפלסטיניות, הישראליות והאמריקניות מהתקופה שמייד לאחר הוועידה ועד פרוץ גל האלימות בשטחים בסוף ספטמבר, במהלכה הרבו אישים אלו למסור בתקשורת את גרסותיהם והערכותיהם לגבי הוועידה.

חשוב לציין, כי האישים הפלסטיניים המוזכרים כאן חוזרים ומדגישים, כי ערפאת והצמרת הפלסטינית התנגדו לעריכת ועידת קמפ דייוויד 2 במועד שהוצע על-ידי ארצות-הברית וישראל משום שלא היה די זמן להכנתה. הפלסטיניים סברו אז, כי לנוכח להיטותה של ישראל להגיע לסיום הסכסוך ולנוכח העובדה, ששתי סוגיות היסוד בהקשר הזה – הפליטים וירושלים – לא נידונו מעולם בצורה משמעותית בין הצדדים לפני הוועידה, יש לדחות את כינוסה לפחות בכמה שבועות. כמו כן, היה ברור להם בעקבות השיחות, שניהלו בסטוקהולם השר שלמה בן-עמי ויו"ר

ב עוד שישראל רואה בוועידת קמפ דייוויד 2 (יולי 2000) ובהצעות הגישור של הנשיא קלינטון (דצמבר 2000) תהליך המביא את ישראל והפלסטיניים אל סיפה של תפנית היסטורית, שבמסגרתה יושם הקץ לסכסוך הישראלי-פלסטיני, רואים בכך הפלסטיניים ניסיון ישראלי-אמריקני לכפות עליהם פתרון, שאותו הם אינם רוצים. מה שנתפס בעיני ישראל וארצות-הברית כהליכה חסרת תקדים לקראת דרישות הפלסטיניים, נראה לאחרונים כלא מספק, ואף כמזימה להמשך הכיבוש בדרכים אחרות. פובליציסט פלסטיני בכיר תיאר בראשית ינואר 2001 את הצעות הגישור של קלינטון במילים הבאות: הכיבוש יוצא דרך הדלת וחוזר דרך החלון.

מנקודת המבט של הפלסטיניים, ההישג המדיני המרכזי שהשיגו בחודשים האחרונים הוא עצם עמידתם בלחצים, שהפעילו ישראל וארצות-הברית, לקבל את הצעותיהן, ובד בבד העמדת הצעות האלה כנקודת הפתיחה למשא-ומתן בעתיד על הסדר קבע. האמצעי העיקרי המאפשר להם, לדעתם, להמשיך ולעמוד בלחצים הללו הוא מצב האלימות הכרונית, שהצליחו ליצור בשטחים מאז סוף ספטמבר 2000.

בגיליון זה:

בקעת הירדן – מרחב ביטחון לישראל?

האמנם בקעת הירדן – מרחב

בטחון לישראל?

שלמה ברום

בקעת הירדן – מרחב ביטחון חיוני

לישראל במציאות משתנה

אפרים קם

הפתח והמאבק להתמסדות

ענת קורץ

השירות בצה"ל – לאן?

אלוף (מיל') גדעון שפר

גיליון זה של **עדכן** רואה אור בעיצומן של ההכנות לבחירת ראש הממשלה, כשבמרכזן עומד, ללא ספק, עתידו של המשא ומתן בין ישראל והפלסטינים. עמדות הצדדים בסוגיות השונות לא הוצגו באופן רשמי, מלא ומקיף בפני הציבור הרחב, שכן הן רחוקות עדיין מכדי להבשיל לטיוטת הסכם. לחילופין ניתן לומר כי כל עוד מתקיים משא ומתן העמדות אינן סופיות וממילא לא ניתן להציגן.

בראש הגיליון הזה מוצג מאמרו של אורי הורביץ, שמתאר באופן סדור ובהיר את גרסת הצד השני – הגרסה הפלסטינית – לעמדות הצדדים, כפי שאלה באו לביטוי מאז ועידת קמפ דייוויד II. בצד העמדות האלה מציג המחבר את הצעות הגישור של הנשיא קלינטון. המאמר סוקר גם את אבני הנגף המקשים על התקדמות במשא ומתן, כפי שהצד הפלסטיני רואה אותם.

שאלת הגבולות היא אחת הסוגיות

המרכזיות הנתונות בוויכוח בין ישראל לפלסטינים, ובה כמה מרכיבים. אחד מהם הוא עתידה של בקעת הירדן והשליטה במעברי הגבול שבין ירדן למדינה הפלסטינית העתידה. עמדה עקרונית באשר לחשיבותו של אזור זה הוצגה נקבעה על-ידי השר יגאל אלון ב-1967 במסגרת תכנית הקרויה על שמו, שהציג לממשלה. מאמריהם של שלמה ברום ואפרים קם בוחנים את תקפותה של הקביעה באשר לחשיבותה של בקעת הירדן לבטחון ישראל, על רקע הנסיבות הגיאוגרפיות הנוכחיות והעתידיות.

ברום מנתח את הסיבות, הצריכות להניע את ישראל לוותר על אזור זה, בתמורה לחתימה על הסדר קבע עם הפלסטינים. קם ממליץ לשמור על נוכחותנו באזור לזמן ניכר, עד אשר ניווכח, כי הנסיבות מאפשרות את עזיבתנו.

ענת קורץ בוחנת את תפקידו של הפתח

ב'אינתיפאדת אל-אקצא' ואת המניעים הארגוניים, שעמדו מאחורי תפקידו ופעילותו זאת. במסגרת זאת היא סוקרת את התפתחות מעמדו של הפתח בעשור האחרון ואת תהליך התמסדותו, על רקע האתגרים הפנימיים והחיצוניים, שניצב בפניהם.

אלוף (מיל.) גדעון שפר, שכהן כראש אגף כוח-אדם במטכ"ל וכיום משמש כסגן ראש המועצה לביטחון לאומי, מציג את תפישתו באשר לסוגיית הגיוס לצה"ל. המאמר, שנכתב על רקע המלצותיה של ועדת השופט טל, מציג באופן ממצה ושיטתי את הדילמה, העולה מהניגוד הקיים בין צרכי הצבא לבין האילוצים של מדיניות הגיוס. שפר ממליץ להנהיג 'שרות אזרחי' למי שאינם משרתים שרות צבאי, וכן להנהיג 'שרות חובה בתשלום'. לדעת שפר, על הממשלה להוביל את השינויים הנדרשים ולהימנע ממצב בו היא תיאלץ לבצעם בעל כורחה.

עדכן אסטרטגי

כרך 4, גיליון מס' 1 ינואר 2001

הרבעון **עדכן אסטרטגי** מיועד להעשיר ולהפרות את הדיון הציבורי בנושאים העומדים, או אמורים לעמוד, על סדר היום הביטחוני של ישראל והמזרח-התיכון.

המאמרים המופיעים בעדכן נכתבים על-ידי חוקרי המרכז ואורחיו, ומבוססים על מחקרים שנעשו במרכז. המאמרים מאופיינים בהיותם מכווני מדיניות. הדעות המובעות בהם הן של המחבר לבדו.

© כל הזכויות שמורות ISSN 0793-8950

עורך ראשי:
שי פלדמן

מנהל המערכת:
משה גרונדמן

עיצוב גרפי:
מיכל סמו

חברי המערכת:
שי פלדמן
שלמה ברום
אברהם בן-צבי
הירש גודמן
משה גרונדמן
מרק הלר
ענת קורץ
אפרים קם

עדכן אסטרטגי יוצא לאור על-ידי

מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת תל אביב, רמת אביב, תל אביב 69978
טל' 03-6409926 פקס' 03-6422404 E-mail: jcss2@post.tau.ac.il

עדכן אסטרטגי מתפרסם בעברית ובאנגלית
ותוכנו המלא מוצג באתר האינטרנט של המרכז.

כתובת האתר: <http://www.tau.ac.il/jcss/quarterly.html>

ועידת קמפ דיוויד 2 והצעות הגישור של הנשיא קלינטון – הגרסה הפלסטינית (המשך)

מרצועת השטח השולט על נהר הירדן וים המלח. בהבהרות שנתנה ישראל לאחר הוועידה נמסר לפלסטינים, כי היא תובעת סיפוח של רצועת שטח לאורך 15% מנהר הירדן ולאורך 15% מים המלח; בחלק מההתבטאויות הפלסטיניות האלה צוין גם, כי ישראל דורשת לקיים סיורים צבאיים לאורך הגבול עם ירדן.

2. דרישה להחזקת בסיסים צבאיים ישראלים אחדים בגדה המערבית (המספר המרבי של הבסיסים המוזכר על-ידי האישים הפלסטינים הוא שישה, בהם שטחי כינוס והיערכות של כוחות, אשר יתפרסו בגדה בעת חירום). בהבהרות של ישראל לאחר הוועידה צוין, כי ישראל דורשת שליטה על חמישה אזורים בגדה ועל שלוש דרכים המובילות אליהם לצורך פריסת כוחות בעת חירום.

3. דרישה להחזקת שלוש תחנות התרעה מודיעינית ישראליות בגדה. בהבהרות של ישראל לאחר הוועידה היא דרשה, שהתחנות יאוישו על-ידי ישראלים, ובכל אחת מהן יהיה קצין קישור פלסטיני.

4. נוכחות ישראלית במעברים הבין-לאומיים לפיקוח על הנכנסים למדינה הפלסטינית ועל היוצאים ממנה, וכן על המטענים הנכנסים אליה.

5. המרחב האווירי של המדינה הפלסטינית יהיה בריבונותה, אך ישראל תשלוט על מרחב זה בכל הקשור לטיסות. כמו כן תהיה שליטה ישראלית על התווך האלקטרומגנטי הפלסטיני.

6. המדינה הפלסטינית תהיה מפורזת.

ב. עמדת הפלסטינים

1. התנגדות לנוכחות צבאית-ביטחונית של ישראל בתחומי המדינה הפלסטינית ולאורך הגבולות, שיהיו קווי ה-4 ביוני 1967 עם שינויים מינוריים (ראו להלן בהתייחסות הפלסטינית לסוגיית הגבולות) בבקעת הירדן

אליהם רק לאחר הוועידה את גרסתה המלאה לגבי מה שהציגה בקמפ דיוויד (בנושא הזה – ראה הרחבה בהמשך), ובמהלך ינואר 2001 התלוננו על הכלליות וחוסר הבהירות הרב מאוד, שבהצעות הגישור של הנשיא קלינטון. ואלה הן עיקרי עמדותיהם של ישראל והפלסטינים בוועידת קמפ דיוויד, על פי התבטאויותיהם של האישים הפלסטינים האלה, תוך השוואתן לחלקים האופרטיביים בהצעות הגישור של הנשיא קלינטון (כפי שפורסמו בתקשורת הבינלאומית). יוזכר בהקשר זה, כי כל האישים הללו טרחו להבהיר, שבוועידת קמפ דיוויד לא הגיעו הצדדים לסיכום או להבנה ולו בנושא אחד.

ישראל דורשת שליטה על חמישה אזורים בגדה ועל שלוש דרכים המובילות אליהם לצורך פריסת כוחות בעת חירום.

סוגיית הביטחון

א. עמדת ישראל

1. שליטה ישראלית על חלקים מבקעת הירדן, שיכללו את ההתנחלויות והבסיסים הצבאיים שם, וזאת לתקופה שלא תעלה על 12 שנים. בהבהרות, שהעבירה ישראל לפלסטינים זמן קצר לאחר הוועידה, נאמר, כי מדובר ב-8% מבקעת הירדן לתקופה של 12-15 שנים; שליטה תמידית (כאשר הריבונות הפורמלית היא של המדינה הפלסטינית) על 15%-20%

המועצה המחוקקת הפלסטינית, אבו אלעלא ובעקבות מגעים נוספים, שהתקיימו בין ערפאת לבן-עמי ולשליח ראש הממשלה, יוסי גינוסר, כי אין סיכוי לגשר על הפערים בין עמדות הצדדים ללא הכנה ארוכה. הפלסטינים הזהירו, לטענתם, יותר מפעם אחת את ארצות-הברית וישראל, כי ללא הכנה מדוקדקת תיכשל הוועידה, אך נתקלו בחוסר אמון וזלזול מצד ישראל וארצות-הברית. הפלסטינים החליטו להשתתף בפסגה, כדי לא להפסיד את רצונו הטוב של הנשיא קלינטון, וכדי שלא יאשימו אותם בטרפוד התהליך המדיני. מכל מקום, ציפיותיהם היו נמוכות, במיוחד בכל הקשור לסוגיות ירושלים והפליטים. אינדיקציה לכך ניתן אולי לראות בעובדה, שבוועידת קמפ דיוויד לא השתתף פיצל אל-חוסייני, המחזיק בתיק ירושלים ברשות הפלסטינית; כמו כן לא השתתף בה אסעד עבד אל-רחמן, שהחזיק עד ינואר 2001 בתיק הפליטים בוועד הפועל של אש"ף.

גורם נוסף, הקשור לדרישת הפלסטינים להכנה פרטנית מראש של המשא-ומתן – ומחבר את התגובות הפלסטיניות לוועידת קמפ דיוויד עם תגובותיהם להצעות הגישור של הנשיא קלינטון – הוא הסתייגותם משיטת משא-ומתן, המבוססת על השגת הסכם מסגרת, שמחייב לקיים אחר השגתו משא-ומתן משלים לעיבוד הפרטים. מאז ועידת קמפ דיוויד ועד לימים אלו מעלים אישים פלסטינים שוב ושוב את החשש, שישראל תנצל את המשא-ומתן על הפרטים כדי להתחמק מממוש מחויבויותיה. כדוגמה מובהקת לכך הם מצביעים על המשא-ומתן, שנערך עם ישראל על פתיחת רחוב אל-שוהדא בחברון, אשר נמשך למעלה משנה. ברוח דומה הם התלוננו, בעקבות ועידת קמפ דיוויד, על הערפול בעמדותיה של ישראל, שהעבירה

ובמעברים הבין-לאומיים.

2. הסכמה לנוכחות כוחות בין-לאומיים לאורך גבולות המדינה הפלסטינית.
3. התנגדות להגבלות החימוש שדרשה ישראל להטיל על צבא המדינה הפלסטינית במסגרת הפירוז.

ג. הצעות הגישור של הנשיא קלינטון

1. נוכחות כוח בין-לאומי בשטחים, שאותו ניתן יהיה להסיג רק בהסכמה הדדית. הכוח הזה גם יפקח על יישום ההסכם על-ידי שני הצדדים.
2. הנסיגה הישראלית תתבצע בשלבים תוך 36 חודשים, כאשר הכוח הבין-לאומי יתפרש בשלבים בשטח. בתום התקופה הזאת תישאר נוכחות ישראלית קטנה בכמה אתרים צבאיים מוגדרים בבקעת הירדן לתקופה נוספת של 36 חודשים, ותחת סמכותו של הכוח הבין-לאומי. התקופה הזאת יכולה להצטמצם במקרה שיחולו התפתחויות חיוביות באזור, שיפחיתו את האיום על ישראל.
3. ישראל תחזיק בגדה המערבית בשלושה מתקנים למתן התרעה מוקדמת עם נוכחות של קישור פלסטיני. נושא תחנות ההתרעה יועלה לדיון לאחר עשר שנים. כל שינוי במעמדן יחייב הסכמה הדדית.

4. בגדה המערבית יהיו שטחים לפריסת חירום של כוחות ישראליים. הנשיא קלינטון מבין, שהצדדים מתכוונים להכין מפה של שטחי פריסה ושל הצירים המובילים אליהם. מצב חירום פירושו איום משמעותי לביטחונה הלאומי של ישראל, שיש לו השלכות צבאיות. הכוח הבין-לאומי יקבל הודעה על כל החלטה להפעיל מצב חירום.
5. המדינה הפלסטינית תהיה בעלת הריבונות על המרחב האווירי שלה, אך עליה ועל ישראל יהיה להכין סידורים מיוחדים, שיענו על צרכים מבצעיים של ישראל ועל צורכי אימונים.
6. כפשרה בין עמדת ישראל, שלפיה המדינה הפלסטינית תוגדר כמדינה מפורזת

(demilitarized), לבין עמדת הפלסטינים, שלפיה המדינה תוגדר כמוגבלת (state of limited arms), מוצע שהמדינה הפלסטינית תוגדר כלא חמושה (non-militarized).

7. במדינה הפלסטינית יהיה כוח ביטחוני פלסטיני חזק, ונוסף על כך יהיה בה כוח בין-לאומי לצורך אבטחת גבולה ולמטרות הרתעה.

סוגיית הגבולות

א. עמדת ישראל

1. שליטה קבועה על 15%-20% מרצועת השטח השולטת על הירדן וים המלח.
2. סיפוח שטח של 9%-13.5% מן הגדה המערבית הכולל את שלושת גושי ההתנחלויות בצפון הגדה מרכזה ודרומה (לטענת חלק

הפלסטינים הציעו

לספח לרצועת עזה

כמה מאות קמ"ר מתחומי

הקו הירוק תמורת שטח

בגודל דומה, שיועבר מהגדה

לישראל, בכלל זה שטחים

באזור ירושלים.

- מהאישים הפלסטינים חלו במהלך הפסגה שינויים בגודל השטח, שביקשה ישראל לספח). בהבהרות הישראליות לאחר הוועידה נקבע, כי ישראל דורשת לספח 10.5% ממערב הגדה.
3. לטענת חלק מהאישים הפלסטינים הביעה ישראל, בשלב מסוים של הפסגה, נכונות לחילופי שטחים. במסגרת זו הסכימה לצרף לרצועת עזה שטח מתחומי ה"קו הירוק" בגודל של כ-10% מהשטח שתספח בגדה (ראה להלן לגבי עמדת הפלסטינים בנושא חילופי שטחים). בהבהרות לאחר הוועידה חזרה בה ישראל מנכונותה לחילופי שטחים.
 4. ויתור על כל השטח המוחזק בידי ישראל ברצועת עזה.

ב. עמדת הפלסטינים

1. שלילת שליטה ישראלית כלשהי על קטעי גבול לאורך הירדן וים המלח.
2. הסכמה לתיקוני גבול קלים הדדיים שווים בגודלם, בתנאי שהדבר לא יעלה על 2% מ"השטחים" בגבולות ה-4 יוני 67. קונקרטי, הפלסטינים הציעו לספח לרצועת עזה כמה מאות קמ"ר מתחומי הקו הירוק תמורת שטח בגודל דומה, שיועבר מהגדה לישראל, בכלל זה שטחים באזור ירושלים.

ג. הצעות הגישור של הנשיא קלינטון

1. יש להקצות 94%-96% משטחה של הגדה המערבית למדינה הפלסטינית.
2. תמורת השטח שיסופח לישראל, יש לפצות את הצד הפלסטיני בחילופי שטחים בהיקף של 1%-3%. זאת נוסף על הסדרים טריטוריאליים, כמו למשל, מעבר בטוח קבוע בין הגדה המערבית לרצועת עזה. על הצדדים לשקול גם חילופי שטחים בהחכרה.
3. על הצדדים לשרטט מפה על-פי העקרונות הבאים: הכללת 80% מן המתנחלים בגושי ההתנחלויות; רציפות השטח; צמצום השטחים המסופחים לישראל; צמצום מספר הפלסטינים שיושפעו מהסיפוח.

סוגיית הפליטים

א. עמדת ישראל

1. התייחסות לבעיית הפליטים כאל בעיה הומניטרית תוך נכונות להביע צער על גורל הפליטים הפלסטינים.
2. הכרה בזכות השיבה של פליטים אל המדינה הפלסטינית שתקום בשטחים.
3. נכונות להכניס לישראל כמה מאות פליטים מדי שנה במסגרת איחוד משפחות, וזאת במשך תקופה של עשר שנים, כך שבסך-הכול ייכנסו לישראל כמה אלפי פליטים. בהבהרות שהעבירה ישראל לפלסטינים זמן קצר לאחר הוועידה היא קבעה, כי לא תהיה זכות שיבה אל תוך תחומי ישראל, אך קיימת אפשרות

לכניסת פליטים לישראל במסגרת איחוד משפחות; מספרם המקסימלי יהיה 10 אלפים במשך תקופה של חמש-עשרה שנים.

4. הקמת קרן בין-לאומית, שתיתן פיצויים לפליטים. הקרן הזאת תיתן פיצויים גם ליהודים ממדינות ערב, שעברו לישראל לאחר מלחמת העצמאות.

ב. עמדת הפלסטינים

1. ישראל נושאת באחריות מוסרית ומשפטית לבעיית הפליטים. בכירים פלסטינים שונים הדגישו בעניין הזה, כי הסתייעו במהלך הפסגה בעבודות של "ההיסטוריונים החדשים" הישראליים, כדי להוכיח את האחריות הזאת של ישראל. כמו כן ציינו, כי בשיחות החל ויכוח עם ישראל לגבי מספר הפליטים ומיהו פליט.

2. הבטחת זכות השיבה לכל מי שירצה בכך, כפי שנקבע בהחלטת עצרת האו"ם 194. על-פי הגדרתם, השיבה היא לישראל. בשל מצבם הקשה של הפליטים הפלסטינים בלבנון, השיבה צריכה להתחיל בהם.

3. מתן פיצויים לכל מי שירצה לשוב על השימוש שנעשה ברכושו ובנכסיו. אלה שלא ירצו לשוב יקבלו פיצויים על רכושם ונכסיהם ועל סבלם.

4. הגורם האחראי לתשלום הפיצויים האלה הוא האפוטרופוס על נכסי נפקדים בישראל, גוף שהוקם לשם ניהול נכסי הפליטים הפלסטינים ב-1949.

5. מתן פיצויים על הרכוש הציבורי הפלסטיני, כמו בתי-ספר, בתי-חולים, מסגדים וכדומה.

6. מתן פיצויים למדינות, שבהן ישבו הפליטים על הנטל שנשא בשל כך במשך כחצי מאה.

7. ניתן יהיה להקים קרן בין-לאומית, שתישא בתשלום חלק מן הפיצויים.

8. שלילת הקישור בין בעיית הפליטים הפלסטינים למהגרים היהודים ממדינות ערב, שכן גם אם יש קשר כלשהו בין שתי הסוגיות הרי שהאחרונה היא בעיה בילטרלית בין

ישראל לבין כל אחת מן המדינות הערביות הרלוונטיות.

ג. הצעות הגישור של הנשיא קלינטון

1. ישראל מוכנה להכיר בסבל המוראלי (קרי: נפשי, תרבותי, רוחני) והחומרי, שנגרם לעם הפלסטיני בעקבות מלחמת 1948 ובצורך לסייע למאמצים שעושה הקהילה הבין-לאומית לטיפול בבעיה.

2. ועדה בין-לאומית תטפל ביישום כל ההיבטים הנובעים מההסכם: פיצויים, יישוב מחדש, שיקום וכדומה. ארצות-הברית מוכנה להוביל את המאמץ הבין-לאומי לסייע לפליטים.

3. על שני הצדדים לאמץ פתרון שיבהיר, כי אין זכות שיבה ספציפית לישראל עצמה, אך שלא יבטל את שאיפתו של העם הפלסטיני לחזור לאזור. על בסיס הזה מוצעות שתי חלופות: שני הצדדים מכירים בזכות הפליטים הפלסטינים לשוב לפלסטין ההיסטורית; שני הצדדים מכירים בזכות הפליטים הפלסטינים לשוב למולדתם. ההסכם עצמו יגדיר את יישום הזכות הזאת ויכלול חמש חלופות לקליטת הפליטים: במדינה הפלסטינית; בשטחים שישראל תעביר לפלסטין במסגרת חילופי השטחים; במדינות המארחות (קרי, במדינות ערביות בהן חיים הפליטים כיום); ביישובם במדינה שלישית (קרי, במדינות ברחבי העולם, אשר תסכמנה לקלוט פליטים פלסטינים, שיעזבו את מדינות ערב המארחות); בקבלתם בישראל.

4. ההסכם יבהיר, כי שיבה לגדה המערבית, לרצועת עזה ולשטחים שיועברו במסגרת חילופי שטחים, תהיה זכות לכל הפליטים הפלסטינים.

5. השיקום של הפליטים במדינות מארחות, או במדינה שלישית, או קליטתם בישראל יהיו תלויים במדיניות של מדינות אלו.

6. ישראל יכולה להבהיר בהסכם, כי היא מתכוונת לקבוע מדיניות לפיה מקצת

מהפליטים ייקלטו בישראל, בהתאם להחלטתה הריבונית.

7. יש לתת עדיפות לפתרון בעיית הפליטים שבלבנון.

8. הצדדים יסכימו, כי (ביצוע) הני"ל מהווה מימוש החלטת האו"ם 194.

סוגיית ירושלים

א. עמדת ישראל

1. הגורמים הפלסטיניים השונים מציגים את עמדת ישראל בסוגיה הזאת כחסרת תקדים מבחינת הסיבוך והמוזרות שבה. חלקם אף מתייחסים אליה כנלעגת וכמגוחכת, ומאשימים את ארצות-הברית בשיתוף-פעולה עם ישראל בגיבוש העמדות האלה, ובסופו של דבר באימוצן. המדובר ברעיונות השונים שהועלו על-ידי ישראל וארצות-הברית בנושא הריבונות והשליטה בהר הבית. נוסף על כך, מדגישים הפלסטינים, כי הזהירו את ישראל וארצות-הברית בעת השיחות בקמפ דייוויד, כי העמדות והרעיונות האלה יגרמו להתפרצות עימות דתי אלים בין ישראל והעולם המוסלמי.

2. הריבונות על הר הבית וזכות התפילה עליו ייקבעו תוך הסכמה בין הצדדים. לגבי הר הבית דרשה ישראל ריבונות וכן זכות תפילה ליהודים עליו והסכימה, שלפלסטינים יהיה מעמד של בעלי זכות הניהול על ההר. כמו כן, יינתן לפלסטינים מעין מעבר בטוח מן השטחים שמחוץ לירושלים להר הבית. עם התקדמות המשא-ומתן על הנושא הסכימה ישראל להצעת גישור אמריקנית, שלפיה הריבונות על הר הבית תישאר בידיה, אך רשות בין-לאומית, המורכבת מחמש החברות הקבועות במועצת הביטחון וממרוקו (בתוקף תפקידה כראש ועדת ירושלים של ארגון הוועידה האסלאמית) תעניק לפלסטינים מעמד של בעלי אפוטרופוסות על ההר. בהמשך המשא-ומתן העלתה ישראל רעיונות נוספים (שלטענת כמה בכירים פלסטינים נרקחו יחד עם צוות משפטנים אמריקני) בהם: מתן ריבונות

הסכסוך. הן לא עונות על הדרישות הפלסטיניות בשתי הסוגיות הקשורות ישירות לסיום הסכסוך – ירושלים והפליטים.

ג. הצעות הגישור של הנשיא קלינטון
ההסכם יציין בבירור את סיום הסכסוך, ויישמו ישים קץ לכל התביעות. סיום הסכסוך יוכל לבוא לידי ביטוי באמצעות החלטה של מועצת הביטחון של האו"ם שתציין, כי החלטותיה 242 ו-338 יישמו, וכן על-ידי שחרור האסירים הפלסטינים.

בשולי הדברים מזכירים בכירים פלסטינים, כי הצד הפלסטיני ביקש להפסיק את השיחות בסוגיית המים, שהחלו בעיירה ורמונט במקביל לשיחות בקמפ דייוויד, משום שהתחוויר להם, כי לא ניתן יהיה להתקדם בסוגיה הזאת בלי שיוכרעו הסוגיות האחרות של הסדר הקבע.

*

התגובות הפלסטיניות הרבות על דרך המשא-ומתן ועל עמדותיהן של ישראל וארצות-הברית בתקופה שבין ועידת קמפ דייוויד 2 (יולי 2000) ובין הגשת הצעות הגישור של הנשיא קלינטון (סוף דצמבר 2000, תחילת ינואר 2001) מתאפיינות בקו אחיד ומתמשך ללא שינויים משמעותיים בעמדותיהם מאז ועידת קמפ דייוויד. כך עולה מאיגרת התשובה של ערפאת להצעות הנשיא קלינטון וממסמך ההערות של יאסר עבד רבה על הצעות אלו (שניהם פורסמו בהרחבה בעיתונות הפלסטינית במחצית הראשונה של ינואר 2001). בין היתר בולטות במערכת התגובות הזו הנקודות הבאות:

א. בהיבט של תוכן העמדות - הקביעה, כי בסופו של דבר העמדות הישראליות כמו גם ההצעות האמריקניות (הנתפסות, כאמור, על-ידי הפלסטינים כמתואמות עם ישראל) אינן עונות על המינימום הנדרש ומנסות ליצור מקור סמכות חדש למשא ומתן במקום החלטות האו"ם, 338, 194, 242. במיוחד אמור הדבר

שיתוף-פעולה עם ישראל בנושא השירותים המוניציפליים.

4. לגבי השכונות היהודיות האחרות, שנבנו סביב ירושלים לאחר 1967, נכונות פלסטינית לחילופי שטחים גם באזור ירושלים (קרי, השכונות הללו יכללו במסגרת חילופי השטחים בין ישראל למדינה הפלסטינית).

ג. הצעות הגישור של הנשיא קלינטון

1. כל מה שהוא ערבי יהיה פלסטיני, וכל מה שהוא יהודי יהיה ישראלי. העיקרון הזה צריך לחול גם על העיר העתיקה. הצדדים יכינו מפה שתבטיח את מירב הרצף הטריטוריאלי לשניהם.

2. לגבי אחרם אלשריף (הר הבית), מוצעות שתי חלופות, שימסדו פורמלית את המצב בפועל של שליטת הפלסטינים על הר הבית תוך כיבוד אמונותיו של העם היהודי. בכל אחת מן החלופות יהיה פיקוח בין-לאומי שיבטיח את האמון ההדדי בין הצדדים: ריבונות פלסטינית על הר הבית וריבונות ישראלית על הכותל המערבי ועל השטח הקדוש ליהודים, שהכותל הוא חלק ממנו, או על קודש-הקודשים, שהכותל הוא חלק ממנו; ריבונות פלסטינית על הר הבית וריבונות ישראלית על הכותל המערבי, וכן ריבונות פונקציונלית משותפת בנושא החפירות מתחת להר הבית, או מאחורי הכותל המערבי. כל חפירה תחייב הסכמה הדדית לפני תחילתה.

סיום הסכסוך הפלסטיני-ישראלי

א. עמדת ישראל

ישראל דרשה בקמפ דייוויד וגם בהבהרות, שהעבירה לפלסטינים מיד לאחר הוועידה, שהסכם המסגרת יכלול הכרזה בדבר סיום הסכסוך הפלסטיני-ישראלי.

ב. עמדת הפלסטינים

העמדות שהוצגו על-ידי ישראל בוועידה אינן מאפשרות לצד הפלסטיני להכריז על סיום

פלסטינים על כל מה שנמצא מעל הקרקע בהר הבית, ומתן ריבונות לישראל על כל מה שמתחת לקרקע בהר, זאת כדי לשמור על שרידי המקדש (שלטענת הבכירים הפלסטינים האלה, אין כל הוכחה לדבר קיומו והם מכנים אותו "המקדש לכאורה" [מזעום בערבית]); מתן מעמד של בעלי ריבונות חלקית בהר הבית (למשל, מעמד של בעלי "נאמנות"-trustee) כאשר הריבונות השירורית על ההר תהיה בידי ישראל. לאחר הוועידה הציעה ישראל לפלסטינים הצעות נוספות בהן: קביעה, כי הריבונות על הר הבית היא בידי האל, ואף צד לא יתבע ריבונות עליו; להתיר למדינה אסלאמית להקים על ההר מבנה מטעמה, שחלקו ישמש כבית כנסת.

3. הריבונות על העיר העתיקה (העיר שבין החומות), תהיה בידי ישראל והרבעים היהודי והארמני ינוהלו, מוניציפלית, על-ידה. הרבעים המוסלמי והנוצרי ינוהלו, מוניציפלית, על-ידי הפלסטינים. ברובע המוסלמי יוקם משרד נשיאות פלסטיני, שהריבונות עליו תהיה פלסטינית, והוא יקושר במעבר בטוח לשטח הריבוני הפלסטיני שמחוץ לעיר העתיקה.

4. השכונות שמחוץ לחומות, הנושקות לעיר העתיקה, כמו שיחי גיראח, צואנה, סילואן וא-טור יהיו תחת ריבונות ישראלית, וינוהלו, מוניציפלית, על-ידי הפלסטינים. השכונות המרוחקות יותר מן העיר העתיקה, כמו עיסאויה, קלנדיה, בית חנינא, אום טובה, כפר עקב, סואחרה המערבית, יהיו תחת ריבונות פלסטינית. השכונות היהודיות באזור הזה יהיו תחת ריבונות ישראלית, ויחוברו במעבר בטוח.

ב. עמדת הפלסטינים

1. כל ירושלים המזרחית תהיה תחת ריבונות פלסטינית.
2. הרובע היהודי והכותל המערבי יהיו בשליטה ישראלית, אך הריבונות תהיה פלסטינית.
3. ירושלים תהיה עיר פתוחה, ויתקיים

בשלושת הנושאים המרכזיים (נוסף על חילוקי הדעות בנושאים "טכניים יותר דוגמת סידורי הביטוחן ומשך זמן), שלהם יש השלכות ישירות על נכונותם של הפלסטינים להכריז על סיום הסכסוך: זכות השיבה; ירושלים והר הבית; הנסיגה הישראלית וההתנחלויות.

זכות השיבה – גם הצעות הגישור של קלינטון בעניין הזה נתפסות על-ידי הפלסטינים כתביעה מהם לוותר על זכות השיבה.

ירושלים והר הבית – הפלסטינים טוענים, כי קיים קו ישראלי-אמריקני מתמשך של דרישה לריבונות ישראלית, לפחות בחלל הר הבית, בעוד שהם שוללים כל הכרה בקדושת הר הבית ליהודים (להבדיל מן הכותל המערבי). אשר לחלוקת הריבונות, השליטה והניהול בעיר העתיקה ובשכונות ירושלים המזרחית סבורים הפלסטינים, כי קיימת עמדה ישראלית-אמריקנית, שבאה לידי ביטוי כבר בקמפ דייוויד, של יצירת מציאות בלתי-אפשרית מבחינת ניהול חיים תקינים, שנועד בסופו של דבר להביא לשמירת הסטטוס-קוו בעיר.

הנסיגה הישראלית וההתנחלויות – הפלסטינים שוללים את הא-סימטריה הקיימת בנושא חילופי שטחים. הם דורשים סימטריה מלאה הן לגבי גודל השטח והן לגבי איכותו, ומכל מקום, גם גודל השטח המועבר לישראל על-פי הצעות קלינטון הוא מוגזם (הפלסטינים טוענים בהקשר זה, כי לא ברור אם השכונות היהודיות במזרח ירושלים כלולות בשטח זה על-פי הצעות קלינטון) ומשסע את המדינה הפלסטינית העתידה לקום. הפלסטינים גם שוללים מכול וכול את העיקרון של גושי ההתנחלות, המופיע בהצעות קלינטון, ומשמעותו מתן לגיטימציה להתנחלויות.

ב. לגבי שיטת המשא-ומתן – כלקח ארוך שנים ממימוש הסכם אוסלו ונגזרותיו בולטת יותר ויותר ההסתייגות הפלסטינית משיטת הסכם המסגרת, שלאחר השגתו יתנהל משא-ומתן על הפרטים. הפלסטינים רואים בכך "תרגיל", המאפשר לישראל למשוך את המשא-

ומתן זמן רב ולשמר בינתיים את הסטטוס-קוו ואף לשנותו לטובתה. ההסתייגות הזאת עומדת ככל הנראה מאחורי התביעות של הפלסטינים לפרט את הצעות הגישור של קלינטון לכדי הסכם מפורט ומלא, שייכפה בסופו של דבר, לאחר תיקונים פלסטיניים, על ישראל. ההסתייגות הזאת עומדת גם ברקע לקביעה הפלסטינית, כי הם יעניקו לישראל את "קלף סיום הסכסוך" רק לאחר מימוש כל ההסכמים עמה.

ג. היחס האמביוולנטי כלפי תפקיד ארצות-הברית.

לצד ההכרה, כי אי-אפשר לקדם את התהליך המדיני בלי ארצות-הברית, הולכת וגוברת ההתנגדות הפלסטינית למונופול של האמריקנים על התהליך. זאת בעיקר בשל אמונתם, שישראל וממשל קלינטון פועלים במתואם, כדי לכפות עליהם הסכם. מכאן נובעות התביעות הפלסטיניות החוזרות ונשנות לשתף את המערכת הבין-לאומית בתהליך המדיני בצורה משמעותית. ייתכן שהפלסטינים ינסו לפרוץ את המונופול האמריקני בתחום הזה עם כניסתו של הממשל החדש לכהונתו.

ד. ההכרח להישען על המערכת הערבית-זאת כאיזון ליתרון של ישראל המתואמת עם ארצות-הברית. ראוי לציין, שככלל הפלסטינים מאוכזבים מן המערכת הערבית בעניין הזה.

ה. מרכזיותה של האלימות נגד ישראל. האלימות נתפסת על-ידי הפלסטינים ככלי אסטרטגי ולגיטימי, המאפשר להם להתמודד עם ישראל, מעמדת הנחיתות שבה הם נמצאים, ולסייע להם בהשגת יעדים מדיניים, כמו כפיית מעורבות בין-לאומית בשטח.

ו. עליית משקלה של החזית הפנימית במערכת השיקולים של הצמרת הפלסטינית. ככל שמעמיק העיסוק בסוגיות הפליטים וירושלים ניכרת השפעתו של השיקול הפנימי על ערפאת והצמרת הסובבת אותו. כבר במהלך ועידת קמפ דייוויד אמר ערפאת לקלינטון, כי אם יקבל את הצעותיו בנושא ירושלים יצטרך קלינטון

להשתתף בהלווייתו. חברים במשלחת הפלסטינית הסבירו בקמפ דייוויד לבני שיחם האמריקנים, כי הם עומדים בראש תנועה שצמחה במחנות הפליטים, ואם יסכימו לפתרון לא צודק לבעיית הפליטים, אשר אינו כולל זכות שיבה, תופיע בקרב הפליטים תנועה מהפכנית חדשה, שתדיח אותם (ההתבטאויות האלה צוטטו בעיתונות הפלסטינית).

מטבע הדברים, עוצמת השפעתה של החזית הפנימית גברה בעקבות פריצת גל האלימות בשטחים בסוף ספטמבר 2000, לנוכח הקורבנות הרבים בצד הפלסטיני, התסיסה במחנות הפליטים וההקצנה הרבה שחלה בתנועת פת"ח - משענתה המרכזית של הרשות הפלסטינית.

ז. הפלסטינים מונים כמה הישגים עיקריים בהתמודדותם עם ארצות-הברית וישראל מאז ועידת קמפ דייוויד: פריצת האינתיפאדה והיכולת להמשיך ולקיים אותה; התקדמות אמריקנית וישראלית לכיוון העמדות הפלסטיניות, ובכל מקרה המשא-ומתן יתחדש על בסיס ההתקדמות הזאת; הצדדים מכירים טוב יותר את עמדות הצד שכנגד ובעיותיו, והדבר יסייע בכל משא-ומתן בעתיד.

*

לסיום חשוב להדגיש, שכל מערכת המשא-ומתן הפלסטינית נישאת, למעשה, על כתפיו של אדם אחד, המשמש כפוסק אחרון – ערפאת. ככל שמתקדם המשא-ומתן המדיני ומגיע לשלב ההכרעות הגורליות, בולטת בדידותו בצמרת ואי-נכונותם או אי-יכולתם של שותפיו הוותיקים והצעירים לקחת חלק בקבלת החלטות גורליות אלו. במצבו זה מפגין ערפאת דבקות אידיאולוגית בעקרונות יסוד, כמו זכות השיבה, אינו חושש להפעיל אלימות, לשבור כלים וללכת על הסף תוך התעלמות משיקולים קונוקטורליים, כמו הבחירות בישראל וחילופי הממשל בארצות-הברית.